

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України

МЕТОДИКА РОБОТИ ІЗ САМОДІЯЛЬНИМ ДУХОВИМ ОРКЕСТРОМ

Програма
для вищих навчальних закладів
культури і мистецтв I–II рівнів акредитації

Спеціальність
“Народна художня творчість”

Спеціалізація
“Народне інструментальне мистецтво
(духові інструменти)”

Київ 2007

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України

**МЕТОДИКА РОБОТИ
ІЗ САМОДІЯЛЬНИМ ДУХОВИМ ОРКЕСТРОМ**

Програма
для вищих навчальних закладів
культури і мистецтв I–II рівнів акредитації

Спеціальність
“Народна художня творчість”

Спеціалізація
“Народне інструментальне мистецтво (духові інструменти)”

Київ 2007

Видання здійснено на замовлення Державного методичного центру навчальних закладів культури і мистецтв України

**МЕТОДИКА РОБОТИ
ІЗ САМОДІЯЛЬНИМ ДУХОВИМ ОРКЕСТРОМ**

Програма

для вищих навчальних закладів культури і мистецтв

I–II рівнів акредитації. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2007. – 12 с.

Укладач	А. В. Гречаний – викладач ОКЗ “Харківське училище культури”
Рецензенти:	В. В. Чепеленко – старший викладач Харківської Державної академії культури В. М. Волошин – викладач Київського обласного училища культури і мистецтв
Редактор	В. Д. Мельничук
Відповідальний за випуск	Т. Ф. Стронько

Навчальне видання

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк ризографічний
Ум. друк. арк. 0,7. Наклад 100 прим.

ПП“НОВА КНИГА”

21029, м. Вінниця, вул. Квятека, 20;

Тел./факс: (0432) 52-34-82, 52-34-81

E-mail: zbut@novaknyha.com.ua

Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 2646 від 11.10.2006 р.

© Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв України, 2007

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Сучасний рівень та умови роботи самодіяльних оркестрів та ансамблів, а також музично-педагогічна діяльність у закладах культури вимагає від майбутніх спеціалістів різнобічних знань і навичок із організаційної та навчально-виховної роботи.

Навчальна дисципліна “Методика роботи із самодіяльним духовим оркестром” ставить за мету ознайомлення студентів з теорією виконавства на духових інструментах, з основами педагогічного процесу, методикою і практикою викладання, з багатогранною діяльністю керівника самодіяльного духового оркестру.

Основне завдання курсу – підвищення рівня теоретичних знань і методичних навичок у галузі музичної педагогіки, а також підготовка студента до майбутньої діяльності керівника самодіяльного духового оркестру. Найважливіші моменти у цій діяльності:

- організація, становлення та розвиток колективу;
- здійснення у ньому навчально-виховної та репетиційної роботи;
- підвищення робочого рівня учасників оркестру;
- організація і проведення концертних виступів.

Програма передбачає вивчення найбільш важливих тем, які допоможуть студентам оволодіти сучасною методикою навчально-виховної та репетиційної роботи у колективі.

Програма має три основні розділи:

- особливості виконавського процесу, організація і специфіка навчання гри на інструментах;
- методика навчально-виховної та художньої роботи з самодіяльним оркестровим колективом;
- методика організаційно-творчої роботи керівника самодіяльного духового оркестру.

Особлива увага приділяється систематичному підвищенню теоретичних знань студента прикладами з досвіду роботи кращих самодіяльних духових оркестрів, а також використанню різноманітного ілюстративного матеріалу (музичні ілюстрації, малюнки, діаграми, фотографії) та технічних засобів (кінофільми, діапозитиви, грамзаписи, магнітофонні записи тощо).

Заняття з курсу проводяться у VI семестрі по 2 години на тиждень (20 тижнів, всього 40 годин). Заняття закінчуються контрольним уроком. Курс "Методика роботи з самодіяльним духовим оркестром" є складовою частиною державного іспиту з даної спеціалізації.

ОРИЄНТОВАНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п тем	Зміст тем	Кількість годин
	Вступ. Мета та завдання навчальної дисципліни "Методика роботи з самодіяльним духовим оркестром".	2
1	Психофізичні основи виконавського процесу на духових інструментах.	2
2	Акустична основа звуковидобування на духових інструментах.	2
3	Класифікація та різновиди духових інструментів.	4
4	Постановка виконавського апарату під час гри на духових інструментах.	2
5	Постановка дихання при грі на духових інструментах.	4
6	Розвиток техніки губ при грі на духових інструментах.	2
7	Функції язика та штрихи при грі на духових інструментах.	4
8	Розвиток техніки пальців при грі на духових інструментах.	2
9	Організація самодіяльного духового оркестру: вибір учасників та інструменту.	4
10	Репетиція як основна форма занять. Завдання керівника самодіяльного духового оркестру.	2
11	Планування, підготовка і проведення оркестрових репетицій.	2

12	Форми і методи роботи з самодіяльним духовим оркестром.	2
13	Робота над музичним матеріалом та вибір репертуару.	2
14	Навички чистого інтонування, оркестрового строю та ансамблевої підготовки.	2
15	Склад духових оркестрів.	2
	Всього:	40 годин

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Вступ

Роль і значення духових оркестрів в естетичному та художньому вихованні.

Мета та завдання дисципліни, її місце і роль у навчально-виховному процесі. Методика як складова частина музичної педагогіки. Становлення та розвиток вітчизняної методики роботи із самодіяльним духовим оркестром. Проблема репертуару.

Огляд навчальної, нотної, довідкової літератури.

1. Психофізичні основи виконавського процесу на духових інструментах

Виконавський процес як складний психофізичний акт. Координація дій виконавця: зору, слуху, пам'яті, почуття, музично-естетичних уявлень, волі. Послідовність дій викладача (керівника колективу) у роботі з музикантами-початківцями.

2. Акустична основа звуковидобування на духових інструментах

Звук – фізична величина, механічні коливання, що сприймаються на слух. Характерні ознаки музичного звуку – висота, тривалість,

тембр, сила. Зародження та формування звука. Акустичні особливості духових музичних інструментів.

3. Класифікація та різновиди духових інструментів

Розподіл духових інструментів на групи: лабіальні, язичкові, мундштучні. Загальна характеристика груп інструментів.

4. Постава під час гри на духових інструментах

Вимоги до постави (корпусу, голови, рук, ніг) виконавця під час гри на інструменті.

5. Постановка дихання під час гри на духових інструментах

Типи дихання: грудний, діафрагмальний, грудно-черевний. Раціональний тип дихання для музиканта-духовика.

6. Розвиток техніки губ при грі на духових інструментах

Залежність техніки губ від положення $p, f, p \leftarrow f \rightarrow p$ мундштука. Вправи для розвитку сили, витривалості, гнучкості, рухливості губ. Вправи на дихання.

7. Функції язика та штрихи під час гри на духових інструментах

Функції язика у звукодобуванні.

Види атаки: тверда, м'яка, допоміжна, фрикативна. Тверда атака зі складом: "ту", "та", "ті". М'яка атака зі складом: "ду", "да", "ді". Допоміжна (комбінована атака): "ку", "ка", "кі" або "гу", "га", "гі".

Фрикативна атака зі звуками: приголосні "ф", "к", "ч", "т" у сполученні з голосними "у", "а", "і".

Штрихи у музиці.

Штрихи твердої атаки: *Detache, Marcato, Martele, Staccato*.

Штрихи м'якої атаки: *Non legato, Portato, Portamento*.

Штрихи фрикативної атаки: *Frullato*.

Штрихи комбінованої атаки: подвійне *staccato*, потрійне *staccato*.

Штрих без атаки язика: *Legato, Glissando*.

8. Розвиток техніки пальців під час гри на духових інструментах

Пальці як частина виконавського апарату. Послідовність дій в оволодінні технікою пальців:

- виконання гам, вправ, етюдів у різних темпах і варіантах;
- координація пальців з диханням, роботою губ та язика;
- слуховий контроль над динамікою, вібрацією, висотою, тембром звука;
- систематичність занять в оволодінні виконавською технікою.

9. Організація самодіяльного духового оркестру

Форми використання духових оркестрів. Місце організації духових оркестрів. Умови для організації, інструментарій, репертуар. Фізичні дані та музична підготовка учасників оркестру. Вибір інструмента для музиканта-початківця з урахуванням фізичних, музичних, статевих та інших даних. Матеріальне забезпечення оркестру. Місце для проведення репетицій. Навчально-виховна робота в духовому оркестрі.

10. Репетиція як основна форма занять

Репетиція як основна форма занять. Першочергові завдання керівника самодіяльного духового оркестру. Навчання гри на духових інструментах. Індивідуальна підготовка музикантів-початківців.

11. Планування, підготовка і проведення оркестрових репетицій

Підготовка диригента до репетиції – планування ходу репетиції; підбір творів; робота диригента над партитурою (читання, визначення складних місць у творі); робота над основними елементами оркестрової фактури (мелодія, акомпанемент, поліфонічний голос); вибір дири-

гентської схеми; робота над диригентською технікою; розподіл часу на кожну оркестрову репетицію, індивідуальні заняття та оркестрово-ансамблеву підготовку.

Ведення оркестрової репетиції – настройка оркестру, виконання гам, арпеджіо та вправ, робота над художнім репертуаром.

Оркестрова дисципліна.

12. Форми і методи роботи з самодіяльним духовим оркестром

Характеристика основних типів оркестрових репетицій: коректурної, робочої, прогонної та генеральної.

Загальна репетиція як основна форма роботи з оркестром.

Групова репетиція як форма роботи над єдиними штрихами, динамікою. Індивідуальна форма занять із музикантами у роботі над твором.

Метод мануального показу та його зв'язок із технікою диригування. Слухова наочність та методика її використання на репетиції.

13. Робота над музичним матеріалом та вибір репертуару

Головні задачі оркестрової репетиції:

- виявлення ідейно-художнього змісту твору;
- досягнення виконавського ансамблю (темпова, ритмічна та динамічна злагодженість в групах та оркестру в цілому);
- удосконалення оркестрових виконавських якостей;
- підготовка твору до концертного виступу.

Основні вимоги до вибору репертуару:

- ідейно-художня цінність твору;
- різноманітність жанрів і тематики музичних творів, багатоплановість їх використання;
- доступність щодо виконання й сприйняття;
- інтерес до музичного твору.

Репертуар для різних складів духових оркестрів.

14. Навички чистого інтонування, оркестрового строю та ансамблевої підготовки

Настройка інструментів оркестру (камертон, звук сі-бемоль, один звук, найнижчий інструмент оркестру, в акордовій фактурі). Інтонаційний стрій оркестру (за горизонталлю та вертикаллю). Виконання інтервалів та стрій в унісон. Перевірка строю під час проведення репетиції та по ходу роботи над п'єсами (перевірка чистоти звучання унісону, октави, квінти, терції і септими).

Оркестрово-ансамблева підготовка – одна з форм удосконалення професіоналізму оркестру.

Темповий ансамбль як виконавська майстерність оркестру.

Ритмічний ансамбль. Принципи досягнення ритмічного ансамблю в оркестрі – ритмічний ансамбль в групах оркестру; удосконалення навичок гри різними штрихами (деташе, легато, стакато тощо).

Розвиток навичок читання з аркуша. Вибір вправ, етюдів, п'єс.

Використання додаткової аплікатури у виконавській практиці музиканта.

15. Склади духових оркестрів

Основні ознаки класифікації духових оркестрів.

Оркестри мідних духових інструментів (основна група саксофонів).

Різновиди змішаних оркестрів.

Контрольний урок

1. Відповісти на теоретичні питання з дисципліни “Методика роботи з самодіяльним духовим оркестром”.

2. Провести самостійно урок з будь-якого інструмента духового оркестру.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РУБІЖНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Рівні	Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів
Початковий	“2”	Виконання програми зі значними професійними помилками.
Середній	“3”	Виконання програми не повністю відповідає технічним, художнім, стильовим особливостям творів.
Достатній	“4”	Виконання програми відповідає технічним, художнім, стильовим особливостям творів, але гра студента не достатньо виразна.
Високий	“5”	Виконання програми відрізняється досконалістю, творчою інтерпретацією.

ВИМОГИ ДО ДЕРЖАВНОГО ІСПИТУ

1. Відповісти на теоретичні питання з дисципліни “Методика роботи з самодіяльним духовим оркестром”.
2. Розкрити педагогічні завдання керівника самодіяльного духового оркестру.
3. Перелічити правила прийому до самодіяльного духового оркестру, організаційні форми, пов’язані з підбором учасників.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ПІДГОТОВКИ МОЛОДШОГО СПЕЦІАЛІСТА

Виконання випускної кваліфікаційної роботи, відповіді на питання білетів і показ концертного варіанту іспиту оцінюється за 4-бальною шкалою: “2”, “3”, “4”, “5”. Кожна з частин оцінюється окремо, потім виставляється підсумкова оцінка за весь комплекс державної атестації студента

ОЦІНКА	КРИТЕРІЇ
“Незадовільно” “2”	Випускник не виконав випускної кваліфікаційної роботи і не відповідає вимогам кваліфікаційної характеристики.
“Задовільно” “3”	Випускник задовільно володіє матеріалом, відтворює незначну частину цього матеріалу з допомогою викладача-екзаменатора, володіє елементарними навичками диригування і в основному відповідає вимогам кваліфікаційної характеристики щодо керівництва аматорським оркестром (ансамблем) народних інструментів.
“Добре” “4”	Випускник добре відтворює значну частину програмного матеріалу без допомоги викладача-екзаменатора, виявляє певні знання з методики роботи з оркестром, демонструє хороші навички і вміння керування творчим колективом і відповідає вимогам кваліфікаційної характеристики щодо керівництва аматорським оркестром (ансамблем) народних інструментів.
“Відмінно” “5”	Випускник вільно володіє матеріалом та навичками роботи з творчим колективом, виявляє особливі творчі здібності та здатність застосовувати набуті знання та вміння у майбутньому самостійному творчому процесі, повністю відповідає вимогам кваліфікаційної характеристики.

СПИСОК НАВЧАЛЬНОЇ ТА МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Браславський Д.* Школа гри для духового оркестру. – М.: Радянський композитор, 1989.
2. *Диков Б.* Методика обучения игры на духовых инструментах. – М., 1962.
3. *Зирянов Я.* Духовий оркестр у клубі. – К.: Мистецтво, 1974.
4. *Розанов С.* Основы методики преподавания игры на духовых инструментах. - М., 1958.

5. *Усов Ю.* Методика обучения игры на духовых инструментах. – М.: Музыка, 1976.
6. *Усов Ю.* История зарубежного исполнительства на духовых инструментах. – М.: Музыка, 1976.
7. *Усов Ю.* Методика навчання гри на трубі. – М., 1984.
8. *Федотов А.* Методика обучения игры на духовых инструментах. – М.: Музыка, 1975.
9. *Яворский Н.* Обучение игре на медных духовых инструментах. – М., 1959.